

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

מתוך לב המועדים "אלול ראש השנה"

גליון נב

תקיעות חודש אלול

הטעם שתוקעים בחודש אלול בשופר

מפני שבו ביום עלה משה רבנו למרום לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה שמשח עלה להר שלא יטעו ישראל עוד אחר ע"ז, כשם שמעו בראשונה שמעו בחשבון הימים ועשו עגל, וא"כ על ידי השופר נתעלה ה' יתברך ונתיירא שנמנעו ישראל מלחטוא, ועל זה נאמר בתהילים (מז, ו) "עלה אלוהים בתרועה" לכן אנו תוקעים כדי למנוע את העם מחטא ועון, כיון שעכשיו קרב הזמן של יום הדין שבו הקב"ה יושב ודן את העולם כלו והרי הוא בעבור סור מרע (לבוש תקפא א).

טעם אחר: כדי לעורר את הלבבות ע"י קול השופר שיחזרו בתשובה כדכתיב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו" משל לדבר מלך כשבא לצור על העיר, הצופה על המגדל כשרואה חיילים באים על העיר דרכו להריע ולתקוע להזהיר את העם שיהיו על משמרתם (מהרי"ל מנהגים).

טעם אחר: כדי לערבב השמן שלא ידע מתי חל ר"ה (סור תקפא א), **הלבוש כתב** כדי לבלבל השמן שיזכור יום דינו לעתיד לבוא (לבוש תקפא).

טעם אחר: כדי שיהיה התוקע רגיל בתקיעות של ראש השנה ולא יבוא לידי טעות (דרשת מהר"ח או"ז ר"ה, מנהגי מהר"ם מרוטנברג).

טעם אחר: כדי לחנך התינוקות, **טעם אחר:** שידעו שדורשים בהלכות החג קודם החג ל' יום (הנהגות הרד"ל על פרד"א פרק מ"ו).

הטעם שתוקעים מר"ח: לפי שהוא דמיון לבעל חוב שנותנים לו ב"ד זמן ל' יום כדי למצוא כדי נאולתו להפטר מנוגשיו, כמו כן נותנים לאיש הישראלי זמן להכין עצמו ל' ימים קודם יום הדין בתשובה, תפילה וצדקה, כדי לתקן מה שפגם (אלף המגן תקפא, יא).

תחילת התקיעות מא' דר"ח או מב' דר"ח

יש הנוהגים להתחיל לתקוע בשופר מיום א' דר"ח (מטה אפרים תקפא ז), **והטעם:** משום שמשח רבינו עלה למרום ביום א' דר"ח שהוא ל' אב

והמנהג לתקוע בחודש אלול נתקן משום שעלה משה רבינו למרום תקעו ישראל בשופר (מ"ז בשם רש"ל),

יש הנוהגים: להתחיל לתקוע מיום ב' של ר"ח אלול (סור תקפא, א). **והטעם:** דסברי כשיטת המדרש שמשח עלה ביום ב' דר"ח אלול (כמו שמבואר התוספות בב"ק פב בשם התנחומא) אלא שעיברו לאלול של אותו שנה וא"כ אין לזוז מהמנהג להתחיל ביום ב' (סידור הנאונים מערכת התפלה לראש השנה שער ז פרק א).

טעם אחר: לפי שחכמים תקנו לתקוע ל' יום וסמכו על הפסוק (תהילים פא, ד) "תקעו בחודש שופר" דהינו חודש שלם של ל' יום וכשמתחילים לתקוע בא' אלול נמצא שתוקעים כ"ח יום בחודש אלול [לפי שערב ר"ה אין תוקעים כצבור בס' ג'] ובצירוף ב' ימים של ראש השנה הרי כאל ל' יום (מטה משה תשעה).

בני ספרד: מנהגם לתקוע בכל יום באמצע אמירת סליחות בשעת אמירת י"ג מידות כדי לקיים המנהג תקיעת שופר (כח"ח תקפא ס"ק ג).

תקיעה בשופר בסוף תפילת שחרית (סור תקפא, א)

הטעם שתוקעים בתפילת שחרית לפי שעלית משה למרום הייתה בהשכמה (מהרי"ל). **טעם אחר:** לפי שאז כולם נמצאים בבית הכנסת. **טעם אחר:** לפי שעדיף לתקוע קודם שיוציאים בני אדם למלאכתן כדי שיעשו מלאכתן בדרך התורה (אנרו"מ האו"ח ח"ד ס כא אות ה).

עמידה בתקיעות

יש שכתבו: שאין צריך לעמוד בתקיעות אלו, ומה שנוהגים לעמוד הוא משום שבדרך כלל הוא במקום דבלאו הכי עומדים (שו"ת שבט הקהתי ח"ג קפא, קובץ פסקים ותשובות אלול תשרי עמוד מז). **השל"ה** כתב "ויעמוד באימה וביראה וכו'" הרי שכתב שצריך לעמוד (ר"ה פרק תורה אור).

חובת הציבור

יש שכתבו שמצוות תקיעת שופר בחודש אלול חובה על הציבור דומיא דקריאת התורה ולא על המתפלל היחיד (הליכות והנהגות תשרי עמוד 3, ציץ אליעזר ח"ב סימן מה).

את התשובה, וכמו שאין מברכים על התענית בימים שמתעניין ומתריעים הגם שהם מהתורה (אמרי אמת דף נה טו).

טעם אחר: לפי שתקיעות אלו הם רק הכנה לר"ה, שתקיעות אלו נועדו להכין את הלב כדי שנוכל לקבל התקיעות דר"ה, ואין מברכים על הכנה למצוות, וסומכים על הברכה של עיקר המצווה שהם התקיעות של ר"ה (אדמו"ר רבי אברהם מסובכטשוב נאות דשא, שו"ת רבבות אפרים חלק א סימן שצג).

טעם אחר: כמו שמצאנו בשמיני עצרת דיושבים בסוכה ואין מברכים והטעם משום שלא יראה ככל תוס' ה"ה הכא אין מברכים כדי שיהא ניכר שהתקיעות הם רק לקיים המנהג ולא למצווה (שו"ת תשובות והנהגות חלק ד סימן קלד).

ברכת שהחיינו: הטעם שאין מברכים שהחיינו על תקיעת זו לפי שאינו אלא מנהג, ועוד שאין הנאת הגוף (קונטרס תשובות והנהגות עמוד מד).

כל תוס' בתקיעות חודש אלול

הטעם שאין איסור לתקוע בחודש אלול מדין "בל תוסיף", כשם שמצאנו איסור לישון בשמיני עצרת בסוכה משום איסור "בל תוסיף" א"כ איך תקנו לתקוע בשופר כל החודש. כיוון שכל איסור בל תוסיף הוא להוסיף על מצווה אחרי קיום מצווה, כמו בלישון בסוכה בשמיני עצרת שהיא להוסיף על חיוב של מצוות סוכה, אבל אם ישן באמצע השנה אין איסור כלל, ה"ה הכא האיסור להוסיף זה רק אחרי המצווה תקיעות בר"ה ולכן אסור לשמוע יותר ממאה קולות אבל לפני המצווה מותר.

בענין כשרות השופר והתקיעות בתקיעות אלו

יש שכתבו: שאין מדקדקים בתקיעות אלו שיהיו תקיעות כדין תקיעות של ר"ה (עיין ריטב"א רה כו, ב ד"ה אמר לוי, הגר"ש קמינצקי הובא דבריו בקובץ הלכות פא ס' יז). **ויש שכתבו:** שלכתחילה יש להחמיר בתקיעות אלו שיהיו כדין (שו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קפג אות ד).

קטן בתקיעות אלו: לכתחילה יש לגדול לתקוע, והטעם: מפני כבוד הציבור (הגר"ח הובא בספר האלואלים קודש לה' פרק ה ה הערה 252).

ויש אומרים: שצריך שכל התקיעות צריכות להיות לכתחילה כמו בר"ה לפי זה יש להקפיד שקטן לא יתקע (עיין שו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' קפג אות ד).

ויש שכתבו: שכיוון שצריך בתקיעות כדי לעורר את העם בתשובה (והביאו אסמכתא מפרד"א) שמשנה רבינו עלה למרום וכיון שצריך לעורר בתשובה דבר זה שייך אף ביחיד (פסקים ותשובות אלול תשרי עמוד יז, שיה יצחק).

ציבור שלא תקעו בשחרית

יש שכתבו שצריכים להשלים, והטעם: לפי שהטעם שתוקעים שחרית היא מאחר שהתקנה היתה לתקוע פעם ביום ותקנו לתקוע בבוקר לפי שהכל מצוים בבית הכנסת, או לפי שתוקעים קודם צאתם למלאכתם, ולכן אם שכחו שחרית צריך לתקוע במנחה מעיקר הדיון כדי לתקוע פעם אחת ביום (אנר"מ האו"ח ח"ד ס' כא אות ח).

ויש שכתבו שאין צריך להשלים את התקיעות אחר מנחה (הגר"ש"א הליכות והנהגות תשרי עמוד 3, ציץ אליעזר ח"ב סימן מה).

נשים: נשים אין צריכות לשמוע תקיעות אלו (פסקים והנהגות אלול תשרי עמוד יז).

הטעם שתוקעים כל החודש אע"פ שבזמן שמשנה רבינו עלה למרום תקעו רק בר"ח בכדי לעורר את העם בתשובה, כדכתיב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (פור תקפא).

טעם אחר: כיון שהתחילו סור מרע תוקעים גם כן כל החודש שיעשו טוב, וסמך לדבר (תהילים פא, ד) "תקעו בחודש שופר" משמע שנתקע חודש שלם והוא כדי לעורר העם שיעשו תשובה על הראשונות (לבוש תקפא, א).

הטעם שאין תוקעים בעשרת ימי תשובה

לפי שמעם התקיעה הוא כדי לערבב השמן שלא ידע מתי ר"ה ועשרת ימי תשובה הם אחר ראש השנה ולא שייך טעם הנ"ל (פרישה תקפא, ג). **טעם אחר:** משום שנראה כמוסיף על המצוות דומיא דיושן בשמיני עצרת בסוכה (דברי ישראל ח"א קנב בשם לקח"ב ח"ד גיליון תקפא ס"א).

הטעם שתוקעים רק תשר"ת ולא מוסיפים תש"ת ותר"ת

הב"ח (תקצב ג) הביא את דברי הערוך השולחן שכתב דבכל פעם שתוקעים צריך לתקוע תשר"ת תש"ת ותר"ת, והטעם: משום שאם יתקעו רק תשר"ת לבד או רק תש"ת ותר"ת לבד עלולים לפעול שזה עיקר התקיעות, וכתב דלפי זה גם בחודש אלול יצטרכו לתקוע כך.

והטעם שלא נהגו כן: לפי שמצד ההלכה סגי לתקוע בר"ה רק תשר"ת כמשי"כ הרמ"א בסימן תקצב, ואע"פ שאין נוהגים כן, באלול סמכינן על דברי ר"ת (ב"ח שם).

הטעם שאין מברכים על תקיעת זו

אע"פ שתקיעת שופר בחודש אלול הוא מתקנת חכמים (כדמשמע מלשון הפרד"א פרק מ"ו) אין מברכים על התקיעות לפי שהוא רק להזכיר

ניתן להשיג
לב המועדים "אלול ראש
השנה"
בבתי הכנסת
ובבית המהבר בעלי התוספות 6
אלעד 0527668608

